

W.J. Schütz, *Laagwater* (1896), Zeeuws maritiem museum, collectie Zeeuws Museum Middelburg. Foto Ivo Wenekes.

DE ZEE INSPIREERT

het maritieme werk van vader en zoon Schütz

Het Zeeuws maritiem muzEEM in Vlissingen toont met *De zee inspireert* werk van Jan Frederik Schütz (1817-1888) en zijn zoon Willem Johannes Schütz (1854-1933). Vader en zoon Schütz zijn vooral bekend om hun maritieme schilderijen. Veel van hun werk is gemaakt in Vlissingen en omgeving. Beide kunstenaars behoren tot de belangrijkste zeeschilders van Zeeland.

tekst KAREN KROESE

Meteen bij binnenkomst van de Scheldezaal in het Zeeuws maritiem muzEEM loop je er tegenaan: *Woelig water* (1870), een zeeschilderij dat Willem Johannes op zijn zestiende maakte. Het is een portret van de zee, zou je kunnen zeggen. De Noordzee met zijn kenmerkende grijsgroene kleur, en golven met witte koppen erop. Zes meeuwen vliegen door de romig witte wolkenlucht, met een klein stukje blauw. Om uren naar te kijken.

Bij de tentoonstelling zijn twee lijnen te volgen: blauw voor vader Jan Frederik, oker voor zoon Willem Johannes. Van beiden zijn twaalf schilderijen te zien. Soms twee schilderijen met hetzelfde thema naast elkaar, zoals *Schipbreuk in de Zeeuwse wateren* (1849) naast *Schip in nood* (1855) – beide van vader Jan Frederik – waarbij de schildertechniek in de loop van die tussenliggende jaren duidelijk losser is geworden. Soms hangen werken van vader en zoon naast elkaar, zoals *Visserspink op het strand* uit 1874 van Jan Frederik naast *Vissersboot voor anker* (1875) van Willem Johannes. Bij beiden ligt de focus vooraan op het schilderij. De vader schildert meer gedetailleerd, romantischer; de zoon laat meer de emotie zien lijkt het. Willem Johannes is duidelijk losser met zijn kwast. *Zeezicht bij volle maan* (niet gedateerd) doet zelfs aan Van Gogh denken. Prachtwerken en toch hebben maar weinig mensen buiten Zeeland van de Schützen gehoord.

Leerling van de Middelburgse Teeken-Academie

Het leven van Jan Frederik loopt anders dan hij hoopt. Hij wil net als zijn vader en grootvader zeeman worden, maar als hij zestien is, sterft zijn vader. Als enig kind ziet hij het als zijn taak zijn moeder te helpen bij de handel in gerookte zalm. Toch kiest hij voor een carrière in de kunst. In 1839 doet hij toelatingsexamen voor de Middelburgse Teeken-Academie. Hij is dan 22 jaar, een hoge leeftijd om te beginnen met de academie. Die kent drie afdelingen. In de eerste afdeling tekenen leerlingen prenten na, in de tweede wordt er gewerkt naar pleistermodellen en in de hoogste afdeling worden levende modellen getekend. Omdat Jan Frederik zelf als autodidact al veel werk heeft gemaakt, wordt hij direct toegelaten tot de tweede afdeling. Jan Frederik volgt met succes de avondlessen en hij wordt zelfs verschillende keren onderscheiden. Als tekenaar krijgt hij dus een gedegen opleiding, maar het schilderen maakt hij zichzelf eigen. In 1843 toont hij voor het eerst een schilderij, op de tentoonstelling *Levende Meesters* in Den Haag.

Schütz maakt veel studies naar de natuur. Hij werkt vooral op Walcheren en heeft een voorliefde voor het strand en de havens. De scheepvaart ziet er in die tijd anders uit dan nu. Het werk is zwaar en vaak gevaarlijk. Omstreeks 1845 vaart Jan Frederik twee weken mee met een vissersboot op de Noordzee. Daar

maakt hij de schetsen voor de schilderijen met krijtrot-
sen. Waarschijnlijk is hij tijdens deze tocht getuige van
een schipbreuk: de schetsen voor de latere schilderijen
lijken getekend op de woelige Noordzee voor de Britse
kust, zoals het werk *Schip in nood* uit 1855. Het toont
een stormachtige zee met daarop een nietig bootje vol
hulpeloze opvarenden. De mast en de boegspriet zijn
afgebroken, het schip is stuurloos. De opvarenden van
de andere boot proberen dichterbij te komen.

Van Romantiek tot (Schelde)luminisme

In 1851 trouwt Jan Frederik met Maatje Revers; zij
krijgen vijf kinderen. De twee zonen Willem Johannes
(1854) en Jan Frederik (1863) treden beiden in de voet-
sporen van hun vader. Bij de jongste zoon blijft het bij
liefhebberij. Willem Johannes wordt in 1865 toegelaten
tot de academie. Hij was een goede leerling want hij
wordt als elfjarige bevorderd reeds bevorderd naar de
tweede afdeling. In 1867 houdt de Teeken-Academie
op te bestaan vanwege een nieuwe wet op het mid-
delbaar onderwijs. In het algemeen vormend leerpro-
gramma van deze school was veel ruimte gereserveerd
voor het vak tekenen. Hier zal Willem zijn lessen
hebben vervolgd. Schilderles krijgt hij van zijn vader.

Met hun zeegezichten sluiten vader en zoon
Schütz aan bij een lange traditie in de Nederlandse
schilderkunst. Ze borduren met grote vakbekwaam-
heid voort op wat hen door de traditie wordt aange-
reikt. Jan Frederik werkt aanvankelijk in romantische
stijl met warme kleuren. De onderwerpen zijn soms
dramatisch. Later wordt zijn werk realistischer. Het
vroeg werk van Willem Johannes toont nog duidelijk
de invloed van zijn vader. Later inspireren de Haagse
School en de (Schelde)luministen hem.

J.F. Schütz, *Opkomende bui* (1883), Zeeuws maritiem muZEEum,
collectie Zeeuws Museum Middelburg. Foto Ivo Wennekes.

Actief in de Zeeuwse kunstwereld

De Schützens beoefenen het schildersvak met grote
overgave. Vader leeft helemaal voor en van de kunst.
Maar als onafhankelijk kunstenaar heeft hij wel
financiële zorgen. Zijn zoon kiest daarom voor meer
financiële zekerheid en houdt er een parttime baan
als boekhouder op na. Voor het kunstleven in Zeeland
zijn de Schützens zeer belangrijk. Ze zetten zich in
voor een groot aantal kunstverenigingen en leiden
veel leerlingen op. Beide schilders proberen landelij-
ke erkenning te krijgen. Er is lof, maar tot een echte
doorbraak komt het niet. Vader en zoon Schütz zijn
geen vernieuwers en ze zitten ver van de Nederlandse

kustcentra. Aan de vakbekwaamheid en artistieke kwaliteiten van de Schützen doet dit echter niets af.

In een vitrine zijn van beiden schetsboeken te zien waar het talent vanaf spat en we zien er ook plakboeken met recensies. Over de tentoonstelling van de Belgische Vakvereniging in Vlissingen schrijft de *Middelburgsche Courant* op 14 maart 1916 bijvoorbeeld: 'Ongetwijfeld staat het werk van onzen stadgenoot W.J. Schütz het hoogst (...) Het dezen keer door hem gebodene, althans de schilderijen getiteld *Laag Water en Aan de Westerschelde* zijn van een teerheid van behandeling en prachtige weergave van blanke schakeringen van water en lucht die bepaald schitterend is te noemen.'

De zee inspireert is tot 24 april 2016 te zien in het Zeeuws maritiem museum, Nieuwendijk 11 in Vlissingen, www.muzeem.nl. De tentoonstelling is mede tot stand gekomen dankzij de samenwerking met het Zeeuws Museum in Middelburg, dat hiervoor een groot aantal werken uit haar collectie beschikbaar stelt. Er is geen catalogus verschenen. Een uitstekende bron voor achtergrondinformatie is het boek *Van den Storm in de Stilte, de Zeeuwse schildersfamilie Schütz*, door Mary Platier-van Engeland.

